

440 broedvogelterritoria op 100 hectare

Onderzoek in Nationaal Park Zuid-Kennemerland

In de afgelopen twee jaar (2016-2017) zijn alle broedvogels in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK) gekarteerd op basis van de BMP-methode (: Broedvogel Monitoring Project) door Sovon, totaal circa 3.589 ha. Hierbij werd het onderzoeksgebied opgedeeld in deelgebieden, die vergelijkbaar waren met de vorige inventarisaties. Tijdens vijf ochtendbezoeken en twee nachtbezoeken per deelgebied, in de periode maart-juli, zijn de aantallen territoria in kaart gebracht. Deze kartering was de vierde integrale inventarisatie van het NPZK sinds de jaren '90. Afgelopen jaar is het mogelijk geweest, dankzij het gebruik van een tablet, om ook alle algemene soorten in kaart te brengen.

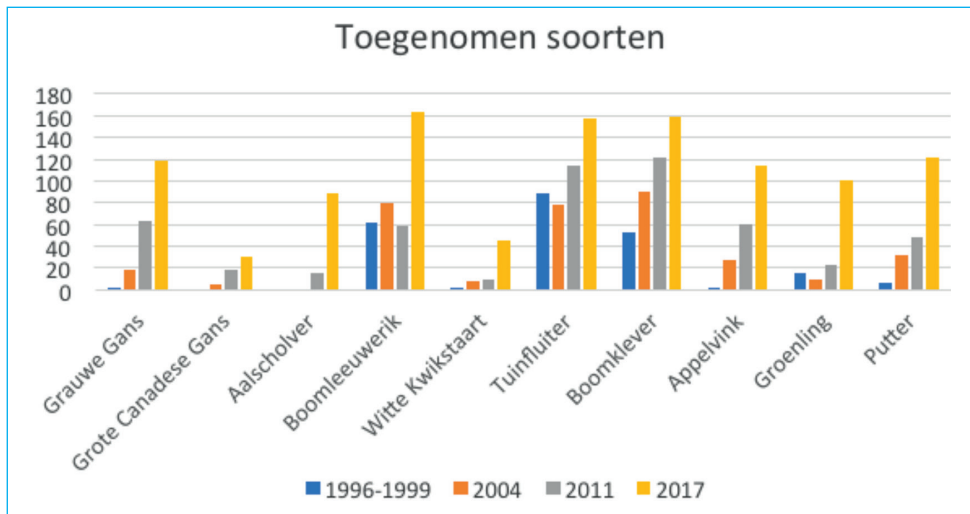
In 2016 zijn de broedvogels op Elswout en Middenduin geïnventariseerd in opdracht van Staatsbosbeheer; in 2017 is het overige deel van het Nationaal Park tussen Zandvoort en IJmuiden onderzocht in opdracht van PWN met medefinanciering vanuit Natuurmonumenten. De landschappen variëerden van zee-reep, open duin, duinmeertjes, struvelen tot binnenduinrandbos met zowel naald- als loofhout en landgoederen met oude bossen en stinsflora. In totaal is er ongeveer 700 uur geïnventariseerd, wat geresulteerd heeft in bijna 44.000 waarnemingen van totaal 96 soorten. Van alle soorten van de in 2017 gepubliceerde Rode Lijst, komen er in het Nationaal Park tijdens de kartering van 2016-2017 maar liefst 15 soorten voor met totaal 1200 territoria. Onderstaand zullen een deel van de resultaten van de kartering vergeleken worden met de afgelopen jaren en de landelijke trends.

Doordat de 11 meest voorkomende soorten (: Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees, Gaai en Vink) tijdens de kartering genoteerd werden, ziet het rijtje met talrijkste

soorten er anders uit als in voorgaande tellingen. De 5 meest talrijke soorten waren Fitis (: 1.642 territoria), Vink (: 1.059), Grasmus (: 1.027), Merel (: 1.003) en Koolmees (: 938). Hierna volgden Heggenmus, Winterkoning, Roodborst en Nachtegaal. De laatste is de talrijkste Rode Lijstsoort in het Nationaal Park. De andere soorten van de Rode lijst die geregistreerd werden tijdens de kartering waren Grauwe Vliegenvanger, Spotvogel, Grote Lijster, Graspieper, Kneu, Slobeend, Torenvalk, Koekoek, Ransuil, Zwarte Mees, Boerenzwaluw, Roodmus, Huismus en Tureluur.

Toegenomen soorten

Wanneer de uitgevoerde kartering vergeleken wordt met de voorgaande drie karteringen zijn er verschillende soorten die in de lift zitten in het NPZK. Voor een aantal soorten geldt dat dit gelijk loopt met de landelijke trend. De Grauwe Gans (120 territoria) en de Grote Canadese Gans (31) zijn van die soorten die zowel landelijk als in het Nationaal Park een opwaartse trend laten zien. Het broedsucces van beide soorten is wel laag: er werden slechts kui-

kens bij 4 koppels Grauwe Gans en 3 koppels Grote Canadese Gans gezien. Vervolgens is het nog de vraag of de kuikens vliegvlug worden. De Aalscholver (89 territoria) heeft zich sinds 2010, toen nog met 14 nesten, gevestigd op het Vogelmeer met een kolonie. Landelijk laat de Aalscholver inmiddels een stabiele trend zien. Gezien de broedgelegenheid op het Vogelmeer lijkt de kolonie hier ook aan zijn maximaal aantal nesten te zitten.

De Boomleeuwerik is een typische soort van de zandgronden. De soort lijkt te profiteren van de natuurmaatregelen die de afgelopen jaren genomen zijn, met name het creëren van meer zandrijke plekken en stuivend zand. Bleef de teller bij de vorige inventarisaties steken tussen de 60-80 territoria, in 2016-2017 werden er 163 territoria vastgesteld. Ook de Witte Kwikstaart (45 territoria) profiteert van de herstelmaatregelen en neemt toe in het Nationaal Park op locaties met stuivend zand, maar vindt daarnaast ook broedlocaties langs plassen en rondom bebouwing.

Met 85 territoria in 1999 naar 148 territoria in 2017 is er een stijgende trend te zien van de Tuinfluiter, een soort die in de duinen vooral in de struweelrijke zone en randen van bossen voorkomt. Landelijk is er om onbekende reden wel een neerwaartse trend van Tuinfluiters. De Boomklever is aan een opmars bezig in het Nationaal Park en is sterk gebonden aan de binnenduinenrandbossen. Door het steeds ouder worden van deze bossen is de soort van 50 territoria eind jaren '90 naar 154 in het afgelopen jaar gestegen.

De Appelvink laat een spectaculaire stijging zien zowel landelijk als in de provincie Noord-Holland als in het Nationaal Park. Het eerste vastgestelde broedgeval in het NPZK was in 1986; tijdens de inventarisatie van eind jaren '90 waren er 2 territoria, bij de laatste kartering werden niet minder dan 114 territoria vastgesteld, een verdubbeling van het aantal van 5 jaar geleden.

De toename van Groenling (van 10 territoria eind jaren '90 naar 97 territoria nu) gaat ook hand in hand met de landelijke trend. De positieve trend van de

Putter gaat gelijk op met de positieve trend die de soort laat zien in de rest van Nederland. De soort neemt sinds 1975 landelijk spectaculair toe. Werden er eind jaren 90 nog 6 territoria vastgesteld in het NPZK, in het afgelopen jaar waren dat er 120.

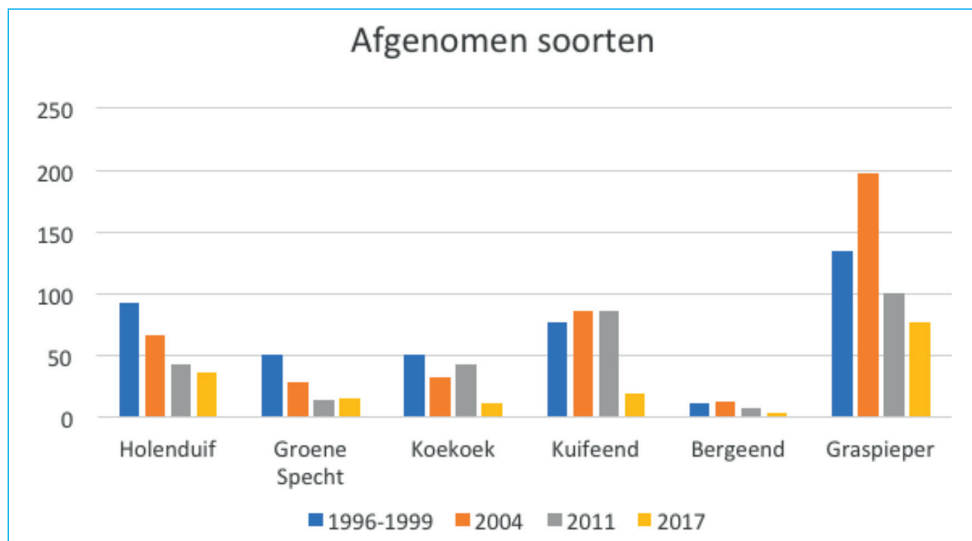
Afgenomen soorten

De Holenduif laat landelijk een positieve trend zien, in Noord-Holland blijft de populatie stabiel, maar in het Nationaal Park bestaat een duidelijk negatieve trend. Eind jaren '90 werden nog 85 broedpaar vastgesteld, maar achtereenvolgens kwamen de territoria op 64 (2004), 37 (2011) en 26 broedpaar in de laatste inventarisatie uit. De verspreiding van de Holenduif ligt voornamelijk in de bossen van de binnenduinstrand. Het is verleidelijk om de afname te koppelen aan de opkomst van de Boommarter en Havik, maar hiervoor zou verder onderzoek nodig zijn. Evenals de Holenduif laat ook de Groene Specht, in tegenstelling tot de landelijke positieve trend, een negatieve trend zien in het

Nationaal Park. Waren er tussen 1996-1999 nog 50 territoria, bij de laatste telling waren er niet meer dan 14 vastgesteld. De soort kan niet goed tegen strenge winters met langdurig sneeuw, maar daar is de afgelopen jaren geen sprake van geweest. Landelijk is te zien dat de soort zich vooral positief ontwikkelt in het rivierengebied en het delta-gebied.

De Graspieper heeft het zowel landelijk als in Zuid-Kennemerland zwaar. Landelijk worden de graslandgebieden vaak te intensief beheerd, maar ook in de duinen heeft de soort het lastig. Tussen 2004 en 2011 is het aantal territoria van 200 naar 100 gehalveerd. In 2017 zette de afname door naar 76 territoria. Het overgrote deel van de populatie bevond zich in de zeereep, waarbij Helm een doorslaggevend belang lijkt te zijn, in korte vegetaties doet de Graspieper het minder goed.

Niet voor niets was 2017 door Sovon uitgeroepen als 'Het jaar van de Koekeek'. Zowel landelijk als in het Nationaal Park is een neerwaartse trend

zichtbaar en staat de Koekoek hierdoor op de Rode lijst. In de vorige jaren schommelde het aantal territoria tussen de 30-50, nu waren er niet meer dan 11 territoria geteld. De waardvogels van de Koekoek in het Nationaal Park bevinden zich in het open duin, waar de vogel tijdens de kartering aangetroffen werd. De oorzaak van de afname van de soort ligt vermoedelijk bij de achteruitgang van de waardvogels (onder andere Graspieper) en de voedselbeschikbaarheid.

De Kuifeend, die landelijk nog licht toeneemt, heeft in 2016-2017 slechte jaren gehad in het duin. Waren er in het verleden nog 80 territoria, nu waren er slechts 19 territoria. Naast het lage aantal territoria, werden tijdens de bezoeken geen families met pullen gezien. De Bergeend laat ook een negatieve trend zien, terwijl de soort landelijke licht stijgt. In de laatste kartering werden slechts 3 territoria genoteerd, tegen 12 in 2004. Mogelijke verklaring hiervoor is de afname van het Konijn voor de broedgelegenheid en korte vegetatie, maar daarnaast ook de toename van predatoren als de Vos. Op het Vogelmeer werd wel een familie met 6 pullen gezien.

Verdwenen soorten

Afgelopen jaren werden er broedgevallen van Grauwe Klauwier (Rode lijstsoort) in de Kennemerduinen vastgesteld. Ook werd in de tijd van de kartering een mannetje Grauwe Klauwier ten noorden van het Vogelmeer gezien, maar op de momenten dat gekarteerd werd, liet de vogel zich niet zien. Opnieuw geen Grauwe Klauwier tijdens de broedvogelkartering in het Nationaal Park, terwijl er in 2016 nog wel een vastgesteld broedgeval was. Lange tijd heeft de Veldleeuwerik zich, weliswaar minimaal, weten te handhaven in het duin. Tot de afgelopen inventarisatie,

waar geen enkel territorium meer gevonden werd. De afname is ook landelijk te zien, waar de Veldleeuwerik zich moeilijk kan handhaven tussen de intensieve landbouw.

De afgelopen jaren is het in het werkgebied van de Vogelwerkgroep en dus ook zeker in het Nationaal Park lastig om de Wielewaal in het voorjaar tegen te komen. De soort heeft het al lange tijd zwaar op zandgronden en heeft een voorkeur voor loofbossen. Bij de afgelopen inventarisatie is ook geen territorium vastgesteld.

Soorten die al langer verdwenen zijn uit het Nationaal Park zijn Zomertortel, Paapje en Boomvalk. De beide jaren werd ook geen territorium van de Wintertaling en Scholekster vastgesteld.

Soorten die voor het eerst tijdens de kartering te verwelkomen waren: Roodmus (2 territoria), Tureluur (1), Bonte Vliegenvanger (1), Soepgans (1), Kleine Barmsijs (1, familie met pas uitgevlogen jongen) en Sijs (2). Komende jaren zal moeten blijken of deze soorten een vaste plek binnen het Nationaal Park vinden.

Uiteindelijk waren er gemiddeld 440 territoria per 100 hectare geteld, waardoor het Nationaal Park een belangrijk gebied voor Nederlandse broedvogels is. In dit artikel zijn de meest opvallende soorten benoemd. Het volledige rapport van de broedvogelkartering is terug te vinden op de website van Sovon.

Kijk voor een uitgebreide analyse van de broedvogelkartering op www.eco-on-site.nl

■ *Sven Pekel*